

4. Соколова М. Л. Проектирование индивидуальных образовательных маршрутов студентов в вузе : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.01 / Соколова Мария Леонидовна. – Архангельск, 2001. – 202 с.

Анотація

В статті проаналізовані та розкриті складові компоненти соціально-професійної мобільності вчителя середньої школи. Увага автора зосереджена на професійній підготовці майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі.

Аннотация

В статье проанализированы и раскрыты составляющие компоненты социально-профессиональной мобильности учителя средней школы. Внимание автора обращено на профессиональную подготовку будущего учителя в ВУЗе.

Summary

The social and professional mobility components of the middle school teacher are analysed and exposed in this article. The author's attention is paid to the future teacher's vocational training at higher school.

Ключові слова: мобільність спеціаліста, соціально-професійна мобільність вчителя, професійна підготовка спеціалістів.

Ключевые слова: мобільность специалиста, социально-профессиональная мобільность учителя, профессиональная подготовка специалистов.

Key words: specialist's mobility, teacher's social and professional mobility, specialists' vocational training.

Подано до редакції 03.03.2011.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф.Савченко С.В.

УДК 37.03:371.13

© 2011.....Давидова М.О., Захарова Л.В.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ПРЕДМЕТІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми у загальному вигляді... Останнім часом у системі професійної підготовки майбутнього вчителя на початкових етапах його залучення до педагогічної праці існує потреба в поглибленні теоретичної та практичної підготовки до творчої професійної діяльності, в озброєнні майбутніх учителів технологією орієнтації навчально-виховного процесу на розвиток творчих можливостей учнів.

Одним з напрямів даного процесу є концептуальний розвиток художньо-естетичної освіти в умовах європейської інтеграції. Мета концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах полягає в тому, щоб у процесі сприймання, інтерпретації творів мистецтва, практичної художньо-творчої діяльності формувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до дійсності та мистецтва, розвивати естетичну свідомість, художню компетентність, здатність до самореалізації, потребу в художньому самовдосконаленні.

Гарантом реалізації цієї мети може бути сучасний педагог, педагог-мистець, що вбрав у себе спадщину попередніх поколінь та здатний до безперервного особистісного й професійного самовдосконалення.

На художньо-естетичну освіту покладається завдання навчити дитину бачити прекрасне у навколишній дійсності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Сучасні підходи до організації художньо-естетичної освіти знайшли відображення у роботах В.О.Сухомлинського, І.А.Зяюна, О.П.Рудницького, В.А.Кан-Калика, Л.М.Лузіної, І.Д.Беха, М.Д.Нікандрова. Визначаючи творчість, як об'єктивну рису педагогічної діяльності вчителя, Л.М.Лузіна підтвердила, що формування творчої індивідуальності вчителя означає вироблення у нього особливого ставлення до професійної діяльності, як способу життя [5, с. 3].

Доречно також звернутися до педагогічної спадщини послідовника гуманістичних традицій, одного з видатних вітчизняних педагогів В.О. Сухомлинського. Він вважав, що успіх виховання багато в чому залежить від розвитку емоційно-чуттєвої сфери [9, с. 145]. Свій ідеал естетичного виховання талановитий педагог бачив в тому, щоб кожна дитина, побачивши прекрасне, зупинилася перед ним здивована, зробила його часткою свого життя. Пізнання прекрасного збагачує людину, множить сили, зміцнює світогляд. Адже світогляд базується не тільки на сукупності знань, але й на морально-естетичному, емоційному світі людини, зокрема й на почутті прекрасного.

Залучаючи дітей до світу прекрасного, В.О.Сухомлинський завжди використовував ряд психологічних моментів педагогічних заповідей, які розповсюджувалися на всіх учасників навчально-виховного процесу, зокрема на особистість педагога. Він переконував, що тільки, коли в особистості вихователя гармонійне поєднання ідеалів, принципів, переконань, поглядів, смаків вчинків, тоді розкривається виховна сила знань [9, с. 155].

Проблема формування творчої особистості вчителя, розвитку його педагогічної креативності сьогодні повною мірою не вирішено. Аналіз психолого-педагогічної літератури приводить до висновку, що рівень творчої діяльності вчителя, визначається, як правило, залежно від того чи іншого конкретного напрямку його педагогічної діяльності.

Формування цілей статті... Мета даної статті полягає у спробі проаналізувати та обґрунтувати психолого-педагогічну готовність майбутнього вчителя художньо-естетичного профілю до педагогічної діяльності. Завданням статті є розкриття особливостей здійснення керівництва педагогічною діяльністю вчителя, що працює в інноваційному режимі викладання предметів художньо-естетичного профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження... У сучасній художньо-естетичній освіті, на нашу думку, існують певні психолого-педагогічні проблеми, що стосуються викладання предметів художнього напрямку та безпосередньо організації навчально-виховного процесу. Сутність даних проблем обумовлена залученням до викладацької діяльності майстрів-художників, як за своєю професійною підготовкою дещо відрізняються від викладачів предметів художньо-естетичного циклу (вчителів малювання, праці).

Обґрунтовуючи теорію особистісно-орієнтованого навчання, І.Д.Бех звертає увагу на професійну позицію педагога, акцентуючи увагу на тому, що педагог має прилаштуватися до розвитку дитини, але аж ніяк не втручатись у його перебіг [1, с. 20].

Учитель з спеціальною художньо-естетичною освітою, стикаючись з педагогічною діяльністю, часто діє спонтанно, інтуїтивно. Застосовуючи прийоми, методи, що за свою сутність не збігаються з принципами педагогічної діяльності, а базуються на основних засадах професійно-художньої діяльності.

Звісно, причини цієї проблеми необхідно висвітлювати, виходячи з особливостей професійної підготовки вчителів. На думку В.О.Радкевич, часто педагогічні працівники мають лише базову професійну освіту, зокрема художню, яку вони здобувають у художніх коледжах, інститутах, академіях мистецтв, в результаті не володіючи основами педагогічної майстерності [8, с. 12].

Не менш важливим є інше підґрунтя існування даної проблеми. Тут на перший план виходить така споріднена з педагогікою наука, як психологія, та така категорія, як закон протиріччя в структурі особистості.

На нашу думку, закон протиріччя в структурі особистості вчителя художньо-естетичного спрямування, полягає в процесі сприйняття, практичного осмислення та відтворення образів.

Людина творча у великому обсязі володіє здатністю до реалізації чуттєво-емоційних потреб та до успішного проходження всіх стадій творчого процесу. Особистість художньо-естетичного спрямування, прагне самостійності, визнання власної моделі сприйняття світу, як дійсно правильної, постійно знаходиться в процесі пошуку натхнення та гармонізації складових Я-концепції, що дуже часто призводить до загострення внутрішньо-особистісних конфліктів та протиріччям з оточуючим середовищем. Зміцнення "Я-концепції" – завдання вищої психолого-педагогічної ідеології (І.Д.Бех). Позитивна "Я-концепція" є однією з особистісно-психологічних передумов педагогічної майстерності викладача. Саме для того, щоб досягти позитивної "Я-концепції" (коли відсутня перша обов'язково виникає її протилежність – негативна концепція) пропонуємо розглянути необхідний елемент – професійна педагогічна рефлексія. Структура будь якої теоретичної моделі професійної діяльності неможлива без такого складника, як професійна рефлексія. У успішного викладача цей процес проходить перманентно, сягаючи різного рівня глибини, в залежності від індивідуально-особистісних характеристик, особистої зрілості, практичного досвіду, загальної культури, професійної ерудованості. Системний чи інтегративний шлях дослідження особистості дозволяє побачити складні, неоднозначні, перш за все, "багато-багатозначні зв'язки" (В.С.Мерлін) між індивідуальними, психофізіологічними, особистісними властивостями. Можливо припустити, що зв'язок між певними властивостями має причинно-наслідковий характер.

Так, можливо, якість рефлексії визначається, перш за все рядом когнітивних характеристик (когнітивна складність, стиль) і такими особистісними вадами, як рівень загальної інтернальності, тривожність, сенситивність, своєрідність, ціннісно-мотиваційної сфери. Професійна рефлексія складається з:

- усвідомлення і розуміння всієї структури системи власних відносин та взаємовідносин з усіма суб'єктами освітнього процесу;
- усвідомлення особливостей взаємовідносин всіх суб'єктів освітнього процесу;
- усвідомлення міри своєї професійної компетентності, враховуючи рівень знань, а також комунікативних, методичних і загально педагогічних вмінь та навичок.

В цілому професійна рефлексія є психологічним механізмом, завдяки, якому педагог постійно визначає рівень узгодженості між власною думкою щодо ефективного та успішного викладача взагалі. Професійна рефлексія – це виведення на когнітивний рівень, об'єктивація суб'єктивних переживань, пов'язаних з професійною діяльністю.

Адекватне на скільки це можливо, усвідомлення рівню і характеру різниці між ідеальними образами та реальною ситуацією "я – в професії", постійно діючим, стимулом для вдосконалення, особистісного та професійного зростання педагога, в чому і вбачається значення професійної рефлексії.

Загальна професійна компетентність може формуватися за рахунок отримання певного фаху – спеціальності. Педагогічна компетентність обов'язково передбачає володіння дидактичними основами навчання. Поряд з цим не менш актуальною є психологічна компетентність особистості вчителя. Психологічна компетентність учителя виступає необхідною умовою ефективною взаємодії всіх учасників виховного процесу, професійної самореалізації педагога, досягнення навчально-виховних цілей, спрямованих на розвиток особистості учня, якщо вчитель ставить за мету розвиток потенційних творчих можливостей дитини, формування її, як творчої особистості, він повинен оволодіти тими формами, методами і засобами педагогічної діяльності, які забезпечують розвиток креативних рис особистості, а також тих додаткових мотивів, особистісних якостей, здібностей, які сприяють успішній творчій діяльності. Для цього і сам учитель повинен бути творчим бо як добро виховує добро, так і творчість розвивається через творчість. Активна творча діяльність учителя дає позитивний результат у тому випадку, коли буде базуватися на двох основах: розвитку творчої активності студентів у вузі й подальшій організації творчого пошуку вчителя в школі. Тому одним із завдань вузівської підготовки майбутніх учителів є розвиток їхніх творчих здібностей, нестандартного мислення, формування вмій та навичок здійснювати в майбутньому навчально-виховний процес на творчому рівні.

Внутрішньо-особистісний конфлікт являє собою внутрішньо-особистісне протиріччя, яке емоційно пережите людиною та є для неї значущою психологічною проблемою, що вимагає внутрішньої роботи свідомості, спрямованої на подолання. Наукове вивчення проблеми внутрішньо-особистісного конфлікту почалося наприкінці ХІХ століття було пов'язано в першу чергу з ім'ям засновника психоаналізу – австрійського вченого Зигмунда Фрейда (1856-1939 рр.), що розкрив асоціальний характер внутрішньо-особистісного конфлікту. Він показав, що людське існування пов'язане з постійною напругою і подоланням протиріччя між біологічними потягами й бажаннями людини соціально-культурними нормами, між несвідомою свідомістю. У цьому протиріччі й постійному протиборстві названих сторін знаходиться процес відтворення та сприйняття мистецтва.

Значний внесок у вивчення проблеми внутрішньо особистісного конфлікту вніс німецький психолог Курт Левин (1890-1947 р.р), що визначив його, як ситуацію, у якій на індивіда одночасно діють протилежно спрямованої сили, рівні за величиною. У цьому зв'язку він виділив три типи конфліктних ситуацій: 1) людина перебуває між двома позитивними силами приблизно рівної величини; 2) людина перебуває між двома приблизно рівними негативними силами; 3) на людину одночасно діють дві різноспрямовані сили приблизно рівні величини: натхнення та роздратованість [4, с. 97].

Сутність сучасної освіти базується на гуманістичних засадах. Широку популярність одержала концепція внутрішньо-особистісного конфлікту одного з провідних представників гуманістичної психології американського психолога Абрахама Маслоу (1908-1968 рр.). Згідно з А.Маслоу, мотиваційну структуру особистості утворює ряд ієрархічно організованих потреб: біологічні потреби, потреба в безпеці, потреба в любові, потреба в повазі, потреба в самоактуалізації. Він характеризував самоактуалізацію, як бажання людини стати тим, ким вона може стати. Людина, яка перебуває на цьому рівні, досягає повного застосування своїх талантів, здібностей і потенціалу особистості.

Найвища потреба – потреба в самоактуалізації, тобто в реалізації потенційних здібностей талантів людини. Вона виражається в тому, що людина прагне бути тим, ким вона може стати, але це їй не завжди вдається. Самоактуалізація, як здатність може бути присутньою у більшості людей, але лише у деякого вона є реалізованою. Цей розрив між прагненням до самоактуалізації реальним результатом лежить в основі внутрішньо-особистісного конфлікту.

Зауважуючи про психологічний аспект педагогічної діяльності, доречно також зупинитися на теорії “Я-концепції” К.Р.Роджерса. Фундаментальним компонентом структури особистості, на його думку, Я-концепція – це уявлення особистості про саму себе, образ власного Я, що формуються в процесі взаємодії особистості з навколишнім середовищем. На основі Я-концепції відбувається саморегуляція поведінки людини. Але Я-концепція часто не збігається з уявленням про ідеальний Я. Цей дисонанс між Я концепцією з одного боку й ідеальним Я – з іншого виступає, як внутрішньо-особистісний конфлікт . Стосовно вчителя даний конфлікт може полягати в розбіжності у Я-Концепції між образом Я-мистець та Я-вчитель.

Саме здатність особистості гармонізувати внутрішні протиріччя є базовою для набуття психологічної компетентності у професії викладача. В передумові відсутності конфлікту інтересів у взаємовідносинах вчитель – учень. Загалом, це тільки один з аспектів у структурі педагогічної майстерності, але саме він спонукає особистість вчителя до пошуків нових підходів до професійної самореалізації, як вчителя предметів художньо-естетичного напрямку. Ситуація внутрішньо-особистісної напруги не тільки природна, але й необхідна для розвитку й удосконалення особистості. Будь який розвиток не може здійснюватися без внутрішніх протиріч, а там, де протиріччя, і є основа конфлікту, якщо внутрішньо-особистісний конфлікт в рамках міри, він дійсно необхідний, тому що невдоволення собою, критичне відношення до власного Я, як потужний внутрішній мотиватор, який спонука людину просуватися шляхом самовдосконалення, самоактуалізації.

Висновки... Діяльність вчителя складається з певних елементів, що взаємопов'язані і утворюють своєрідну структуру, систему, послідовність. Педагогічна діяльність може бути успішною лише у тому випадку, коли структура особистості вчителя, його психологічна компетентність відповідає структурній діяльності. Таким чином проблема педагогічної діяльності викладачів художньо-естетичного профілю повинна розглядатися в контексті психолого-педагогічної готовності. До подальших напрямів досліджень зазначеної проблематики ми віднесли питання експериментальної перевірки ефективності викладених теоретичних положень. Це дозволить підвищити ефективність роботи щодо впровадження технології особистісно-орієнтованої педагогічної діяльності викладача художньо-естетичного профілю в практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості. Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід науково-практичні засади виховання / Іван Дмитрович Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
2. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність особистості учителя / Іван Андрійович Зязюн. – К. : Вища школа, 2003. – 195 с.
3. Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество / Виктор Абрамович Кан-Калик, Николай Дмитриевич Никандров. – М. : Педагогика, 1990. – 140 с.
4. Левин К.Ц. Разрешение социальных конфликтов / Курт Цадик Левин. – СПб. : Речь, 2000. – 237 с.
5. Лузина Л.М. Формирование творческой индивидуальности учителя в педвузе / Людмила Михайловна Лузина. – Ташкент. : ТГПИ, 1986. – 186 с.
6. Маслоу А.Г. Мотивация и личность / Абрахам Гарольд Маслоу. – СПб. : Евразия, 2010. – 352 с.
7. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности / Вольф Соломонович Мерлин. – М. : Педагогика, 1986. – 254 с.
8. Радкевич В.О. Сучасні проблеми професійно-художньої школи / В.О. Радкевич // Вища освіта України. – 2007. – № 2. – С.36-41.
9. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива / Василий Александрович Сухомлинский. – М. : Просвещение, 1981. – 192 с.

Анотація

У статті розглядається питання актуальності психологічної готовності педагога художньо-естетичного профілю до педагогічної діяльності, аналізуються сучасні психологічні концепції особистості з точки зору внутрішньо-особистісного конфлікту у структурі особистості педагога.

Аннотация

В статье рассматривается вопрос актуальности психологической готовности педагога художественно-эстетического профиля к педагогической деятельности, анализируются современные психологические концепции личности с точки зрения внутренне-личностного конфликта в структуре личности педагога.

Summary

In this article the problem of the actuality of psychological of the teacher o artistic-aesthetic profile for pedagogical activity is represented, modern psychological conceptions of personality on the point of view of the internal-personal conflict in the structure of pedagogical activity is analyzed.

Ключові слова: педагогічна діяльність, педагог художньо-естетичного профілю, сучасні психологічні концепції особистості.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, педагог художественно-эстетического профиля, современные психологические концепции личности.

Key words: pedagogical activity, the teacher o artistic-aesthetic profile, modern psychological conceptions of personality.

Подано до редакції 17.03.2011.

УДК 378.147(045)

© 2011.....

..Іванчук Ю.Б.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ПРОФЕСІНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У ВТНЗ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема вдосконалення науково-теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців є однією з найактуальніших у світовій та вітчизняній професійній освіті. Сучасне суспільство має фундаментальну освітню потребу у формуванні особистості, здатної до саморозвитку і самовдосконалення; особистості, яка б легко адаптувалася до швидкозмінних соціальних та технологічних умов, мала високий інтелектуальний та творчий потенціал, вміла використовувати набуті знання як до розв'язання прикладних завдань (в галузі інформаційної безпеки), так і до виробництва нових знань. Якісна фахова освіта передбачає формування не лише вузькоспеціалізованих знань для безпосереднього виходу на ринок праці, а й